

ÚLOHY FILOZOFIE PO XVII. ZJAZDE KSČ

(Diskusia za okrúhlym stolom)

Súčasná etapa vývinu socializmu, ktorú charakterizoval generálny tajomník ÚV KSS M. Gorbačov na XXVII. zjazde ÚV KSSZ ako prelomové obdobie, kladie zvýšené nároky aj na tvorivý rozvoj spoločenských vied. Iniciatívam v oblasti filozofického bádania, v zovšeobecňovaní skúseností revolučnej praxe výstavby socializmu a poznatkov modernej vedy pripadá v tejto súvislosti popredná pozícia.

Naliehavá potreba smelých filozofických analýz a syntéz znovu aktualizuje otázky týkajúce sa súčasného stavu, kompetencie i možnosti marxisticko-leninskej filozofie na Slovensku. K zamysleniu sa nad týmito otázkami sa stretla redakčná rada nášho časopisu v Diskusii za okrúhlym stolom v júni 1986 v Domove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach. Diskusiu viedol hlavný redaktor akademik Vladimír C i r b e s.

Cieľom diskusie bolo prerokovať smery ďalšej práce pri zvyšovaní úrovne časopisu v rámci záverov XVII. zjazdu KSČ, zjazdu KSS a so zreteľom na významné podnety XXVII. zjazdu KSSZ. To, prirodzene, vyžadovalo vysloviť názory na celkové zhodnotenie súčasnej úrovne marxisticko-leninskej filozofie na Slovensku.

Prinášame skrátený záznam diskusie. Redakcia privíta a rada uverejní ohlasy, pripomienky, či návrhy čitateľov časopisu.

*

Ako možno hodnotiť súčasný stav filozofie na Slovensku; aká je jej spoločenská pozícia?

Ján BODNÁR: Ak sa pozrieme na filozofickú produkciu posledných rokov, môžeme konštatovať dosť výrazný posun z hľadiska rozsahu, kvality i celkovej aktivizácie nášho filozofického frontu. Objavili sa cenné monografie, štúdie vysokej teoretickej hodnoty a s významným spoločenským vplyvom; zorganizovali sa konferencie, sympóziá, semináre, ktoré sa zaoberali závažnými aktuálnymi otázkami v kontexte s problematikou spoločenskej praxe.

A predsa nie sú dôvody na sebauspokojenie; naopak, potenciál, ktorý dnes predstavujú kádre profesionálnych filozofov, naše filozofické inštitúcie, zďaleka nie je využitý. Dozrela doba, keď sa priamo žiada komplexný prieskum situácie na našom filozofickom fronte. Myslím si, že táto diskusia by k tomu mohla byť určitým prológom.

Treba vychádzať zo skutočností, že filozofia patrí k najnáročnejším oblastiam poznávacej činnosti. Tvorí všeobecný, teoretický a metodologický základ vedeckého poznávania vôbec, čo zároveň určuje jej nezaštupiteľné, a povedzme aj, „privilegované“ miesto v systéme vied.

Ak sa zhodujeme v názore, že intenzifikácia činnosti na úseku našej filozofie je v súčasnosti určujúcou podmienkou jej ďalšieho rozvoja, musíme „vytypovať“ faktory, ktoré tento proces intenzifikácie brzdia.

Ladislav HOLATA: Súčasná situácia vo filozofii je zložitá a protirečivá. Čím ďalej, tým viac sa ukazuje metodologická vyčerpanosť a heuristická neplodnosť tej historickej podoby marxisticko-leninskej filozofie, ktorá sa konštituovala v období budovania základov socializmu. Hoci táto podoba zohrala historicky istú pozitívnu úlohu, svojou jednostrannou afirmatívnosťou a svojím objektivisticky naturalistickým a osvieten-ských charakterom značne zúžila možnosti tvorivého rozvoja teoreticko-metodologického potenciálu filozofie Marxa, Engelsa a Lenina. Ak chce filozofia naozaj prispieť k dynamickejšiemu rozvoju našej spoločnosti, musí si „zamiesť najskôr pred vlastným prahom“ a presadiť vo svojich radoch nárok na kvalitnejšiu a efektívnejšiu prácu.

František MIHINA: Je nesporné, že najvýznamnejšou konštantou rozvoja marxisticko-leninského filozofického bádania je sformovaný front profesionálnych pracovníkov, ktorý pôsobí v rámci SAV a vysokých škôl na Slovensku. Žiadúce využitie tohto frontu však stále naráža na riešenie pomerne mnohých úloh, malú sústredenosť filozofického výskumu, nízku úroveň jeho centrálnej koordinácie, viac-menej formálny spôsob vyhodnocovania výsledkov, ako aj na absenciu niektorých významných problémov, ktorých filozofickú reflexiu si súčasná spoločenská prax vyžaduje. Pomerne nízka je aj schopnosť nášho frontu inšpirovať sa zahraničnými vplyvmi pri riešení závažných filozofických otázok v oblasti marxistickej filozofickej antropológie, filozofie vedy, etiky, estetiky a pri filozofickom spracovaní významných prírodovedných iniciatív. Našej pozornosti by nemali ujsť ani otázky informačného systému a jeho efektívnosti vo vzťahu k svetovej filozofickej produkcii.

Rudolf ŠÍMA: Znepokojuje ma trend značnej „defilozofizácie“ politiky a ekonomiky, ba často aj vedy a kultúry. Zdá sa, akoby prestíž filozofie i filozofov v praxi klesala. Ide o vážne protirečenie medzi objektívne rastúcimi nárokmi socialistickej spoločnosti na filozofiu a požiadavkami inštitúcií i vnútornými potrebami samotných ľudí v tomto smere. Toto protirečenie nevyplýva z povahy socializmu, je neprirodzené a škodlivé. V rozvoji socialistickej spoločnosti možno ťažko uplatniť požiadavku dlhodobej, koncepcnej systémovosti, celistvosti, uvedomelej plánovitosti a dejinnotvornej činnosti ľudových mäs bez toho, aby sa toto protirečenie neodstránilo. Len filozofia môže vytvoriť teoreticko-metodologické a svetonázorové východisko pre plánovitý rozvoj socialistickej spoločnosti, poskytnúť najvšeobecnejší teoretický nástroj na poznanie jej dialektiky a kultivovať metódu myslenia a konania z pozície

dynamický protirečení. Neraz sa zdá, akoby rastúce filozofické potreby socialistickej spoločnosti i jej občanov boli namiesto kultivovania a kultúrneho uspokojovania tlmené alebo uspokojované povrchrne a neraz náhradne. Prejavuje sa nielen nedostatočná znalosť filozofie, ale často aj malá úcta k nej. Nebezpečný je aj istý pokles záujmu filozofického frontu o tradičné veľké filozofické otázky. Neuviazlo filozofické vedomie širšej verejnosti na plytčinách neucelených filozofických poznatkov? A neorientovalo sa filozofické bádanie veľmi na mikroskopickú analýzu malých a na riešenie druhoradých filozofických otázok?

Ján VAJDA: Filozofia sa v súčasnosti kriticky vyrovnala s nedostatkami šesťdesiatych rokov, a opäť sformovala svoje rady. Myslím si, že zaujala — napriek problémom a nedostatkom, o ktorých sa zmienil s. Šíma — dôstojné miesto v našej spoločnosti a začala sa významne podieľať na jej úlohách. Na výraznom prehĺbení socialistickej orientácie spoločnosti má nemalú zásluhu filozofický front; potvrdzujú to i sociologické výskumy. Vyrástlo mnoho nových nádejných filozofov.

Vývoj však nebol zjavne rovnomerný. Ukazuje sa, že kým sme dosiahli výrazný prelom v základnej svetonázorovej orientácii, akosi sme zabudli na oblasť morálky, na rozvoj etického a estetického myslenia ľudí. Musíme to napraviť. Príliš sme sa zahľadeli na „deštrukciu hodnôt starého sveta“ a menej sme si všímali konštruktívne aspekty zápasu so starým, t. j. formovanie nových hodnotových orientácií. Súvisí to s určitým sebauspokojením, ktoré nastalo po prekonaní krízových rokov v našej spoločnosti a zároveň s nedostatkom kritickosti. A tak, pochopiteľne, v tých oblastiach, kde sme prestali byť kritickými, začalo pozície pohotovo zaujímať malomeštiactvo s jeho pseudohodnotami.

Jozef VICENÍK: „Jednotný program spoločenských vied po XV. zjazde KSČ“ z roku 1977 zohral významnú integrujúcu funkciu aj vo vzťahu k marxisticko-leninskej filozofii. Marxisticko-leninská filozofia nesporne dosiahla pozitívne výsledky. Upevnila sa kádruvo, do filozofie začali prenikať mladí adepti; pod vplyvom plánovanej vedeckovýskumnej činnosti nastal pozitívny posun v obsahovom zameraní. Iná je otázka, či kvantite tvorby zodpovedá i kvalita. To by si však vyžadovalo osobitnú analýzu. Stálo by za to, aby sa pravidelné analytické štúdie (hoci kolektívneho charakteru) objavovali aj v časopise *Filozofia*. Myslím, že na rozdiel od *Jednotného programu*... nastáva obsahový rozptyl úloh, čo má za dôsledok tendenciu k „úniku“ od najdôležitejších problémov atď. Podobne ako niektorí diskutujúci, tiež si myslím, že nejde o podceňovanie alebo preceňovanie filozofie. Je zrejmé, že o význame filozofie sa hovorí, ale neodráža sa tento fakt adekvátne v konkrétnych podmienkach, v ktorých sa pracuje. Často mechanické hodnotenie práce z hľadiska úzkych kritérií svedčí o podceňovaní úlohy filozofie. Otázne je, do akého stupňa je za to zodpovedná kvalita našej

práce. Filozofia má svoje nezastupiteľné funkcie, ktoré má rozvíjať a plniť a nemá nahrádzať prácu iných a robiť to, čo urobiť nemôže.

Milan ZIGO: Súčasná filozofická produkcia má dobrú úroveň. Pri tomto konštatovaní vychádzam z faktu, že v oblasti filozofie pravidelnejšie publikuje (a teda aj sústavnejšie vedecky pracuje) okolo 200 pracovníkov. Zároveň si myslím, že stúpa aj odborná kvalita; veď väčšina pôvodných filozofických prác (za posledné dve storočia) — kvalitných, menej kvalitných i nekvalitných — vznikla práve v posledných štyridsiatych rokoch. V tom istom období vyšlo viac ako deväťdesiat percent prekladov klasickej i ďalšej filozofickej literatúry do slovenčiny. Svedčí to o vytvorení dostatočnej základne pre odbornú prácu v oblasti filozofie na Slovensku.

Vladimír CIRBES: Myslím, že sa môžeme zhodnúť asi na takomto závere: trend v rozvoji filozofického bádania na Slovensku je nesporne pozitívny, a to napriek tomu, že nie sme spokojní a byť nemôžeme s mnohými stránkami v činnosti nášho filozofického frontu. Dôležité je však pozitíva identifikovať, uznať a oceniť, aby sme neupadali do skepse, ale naopak využili dosiahnuté výsledky ako podnet na ďalší pohyb vpred.

Uvedené konštatovanie môžeme oprieť o také skutočnosti, akými sú: významné preklady z klasickej filozofie, preklady diel popredných predstaviteľov marxistickej filozofie (najmä sovietskej) i predstaviteľov buržoáznej filozofie, a to prevažne s analytickými úvodnými štúdiami našich autorov; čo je však hlavné, v posledných rokoch zaznamenávame rastúci podiel pôvodných prác našich autorov, a to na témy teoreticky i prakticky závažné; ukončili sme 1. zväzok dejín filozofického myslenia na Slovensku a spracovali a vydali antológiu; naše rady sa posilnili o nových mladých talentovaných filozofov; pozitívne výsledky sú v rozpracúvaní filozoficko-metodologických otázok spoločenských vied a vybudovali sa isté základy aj pre dialóg filozofov s prírodovedcami; mohli by sme pokračovať, myslím si však, že je to postačujúce na komentovanie záveru o pozitívnom trende.

Z obsahového, tematického hľadiska je rozhodujúcou skutočnosťou, že sa naša filozofická tvorba výrazne orientuje na zovšeobecňovanie skúseností z doterajšieho socialistického rozvoja našej spoločnosti, na rozpracúvanie filozofických kategórií spätých s ideologickými procesmi a na riešenie filozoficko-metodologických otázok v rozvoji modernej vedy, najmä spoločenských vied. Ak sa máme zamerať na problémy a slabé miesta, tieto sa netýkajú tematickej orientácie, ale skôr úrovne teoretického spracovania tém a podielu originálneho prínosu časti publikovaných, či prednesených prác.

Ak napriek tomu nie sme spokojní, potom podľa všetkého z dvoch príčin: po prvé preto, že naša filozofická tvorba zatiaľ absentuje v mno-

hých výskumných oblastiach (najmä v oblasti etiky, estetiky), ale aj v našej prenikavejšej účasti na riešení aktuálnych filozofických otázok kultúrneho diania, spôsobu života pracujúcich a mládeže atď. Pritom súhlasím s tým, že tieto iniciatívy treba organicky spájať s rozvíjaním samotnej filozofie ako vedeckej teórie i metódy. Po druhé situácia v spoločenskom vedomí nie je na úrovni potrieb rozvoja socializmu, čo sa týka postoja k marxistickému filozofickému vzdelaniu (resp. vzdelaniu (resp. vzdelávaniu). Má to určité hlbšie príčiny, ktoré spočívajú v celkovej atmosfére spoločnosti. Veď je napr. zjavné, že tendencie k pragmatizmu a utilitarizmu, nálady sebauspokojenia a priemernosti, malomeštiacke recidívy, byrokratické spôsoby, a podobne, fakticky blokujú u nemalej časti ľudí záujem o „vyššie ideály“.

Je tu potom miesto pre filozofiu, ktorá má pomáhať stálemu prúdu revolučných premien v živote človeka a spoločnosti? Nesporne sú aj príčiny iného druhu a ich odhalenie pokladám za jednu z vážnych povinností nášho filozofického frontu. To, pravda, vyžaduje aj zodpovedajúcu sebakritickú reflexiu s vyvodením záverov smerujúcich k zvýšeniu našej angažovanosti pri zásadnej konštruktívnej kritike negatívnych javov, či tendencií v spoločenskom vedomí, v duchovnom svete dnešného človeka.

Ktoré aktuálne úlohy treba vyvodit' zo súčasnej etapy budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti pre iniciatívu v oblasti filozofického výskumu?

Ján BODNÁR: „Pravdu nenachádzame“, ako to povedal generálny tajomník ÚV KSSZ M. Gorbačov na poslednom rokovaní sovietskych komunistov, „v deklaráciách, či predpisoch, vzniká vo vedeckých diskusiách a sporoch a preveruje sa v praxi.“

Ovzdušie tvorivej práce je základnou podmienkou vedeckovýskumnej činnosti v každom odbore. Tam, kde nie sú vytvorené podmienky pre tvorivú prácu, kde sa presadzuje rutínérstvo, schematickosť, kde sa miesto serióznej, fundovanej kritiky „kádruje“, tam veda stagnuje, odtrháva sa od života, spreneveruje sa vlastnému poslaniu.

Podstatou vedeckej činnosti je peramanetný posun hraníc poznania, tvorivý spôsob myslenia, schopnosť nastroľovať a riešiť problémy novým spôsobom, odvaha vkročiť na neprebádaný terén, resp. odvaha oponovať zastaraným prekonaným poznatkom. To je pre filozofické bádanie dnes osobitne potrebné.

Eteta FARKAŠOVÁ: Je nevyhnutné, aby filozofia rozvíjala vlastnú sebareflexiu, a to, pochopiteľne, najmä v kontexte úloh, ktoré má v tomto zložitom období plniť vzhľadom na špeciálne vedy a spoločenskú prax. S tým súvisí i potreba ozrejmiť si vlastné kompetenčné pole filozofie pri formulovaní a riešení aktuálnych problémov. Filozofia môže a má

vytyčovať základné metodologické princípy, zákony, a tým vo všeobecnej podobe usmerňovať vývinové tendencie špeciálnych vied; môže a má ako metóda dialektického myslenia pomáhať odhaľovať a vo všeobecnej podobe nastoľovať problémy spoločenskej praxe. Pokladám však za pomýlené, ak sa nerešpektuje potreba sprostredkujúcich článkov a ak sa teda od filozofie žiada „bezprostredný“ zásah do reality a sa jej pripisuje schopnosť bezprostredného účinku na spoločenský vývin. Na to, aby sa filozofia stala účinnou spoločenskou silou, treba vytvárať objektívne podmienky pre realizáciu jej záverov.

Funkciu metodologického inštrumentária môže filozofia plniť, ak bude neustále rozvíjať svoj vlastný kategoriálny aparát. Tvorivé rozvíjanie kategoriálneho aparátu však predpokladá úzky kontakt s „mimo-filozofickou“ realitou.

Nazdávam sa ďalej, že zintenzívňovanie vedeckého výskumu súvisí s dôslednejším zabezpečením jeho organizácie, aby v ňom nehrali hlavnú rolu náhodné, či subjektívne faktory a krátkodobé záujmy. Mala by sa vypracovať premyslená koncepcia dlhodobého, kooperovaného výskumu.

Ján DUBNIČKA: Chcem k tomu dodať, že je nanajvýš žiadúce aj v rámci socialistických krajín zabezpečiť dôslednejšiu koordináciu výskumných plánov, vytváranie medzinárodných výskumných tímov (môžu k tomu prispieť porady riaditeľov filozofických pracovísk akademií vied socialistických krajín), ako aj posilnenie vzájomnej informovanosti prostredníctvom sympózií, stáží, dokumentácie atď. Tým by sa posilnila aj fundovanosť a údernosť kritiky súčasných buržoázných filozofických prúdov.

Tibor HALEČKA: V súvislosti s dôrazom, ktorý sa kladie na význam tvorivého rozvoja spoločenských vied v správe prednesenej M. Gorbačovom na XXVII. zjazde KSSZ, treba venovať zvýšenú pozornosť metodologickým otázkam spoločenských vied, interdisciplinárnym vzťahom filozofie a spoločenských vied. A osobitnú pozornosť treba venovať spojeniu marxisticko-leninskej filozofie i celého systému filozofických vied so spoločenskou praxou socialistickej spoločnosti, jej problémami, spracúvať analýzy reálneho života. Z tohto hľadiska chcem zdôrazniť najmä naliehavosť riešenia filozofických otázok človeka, formovania socialistickej osobnosti, rozvoj etiky a estetiky. Estetika je organizačne začlenená medzi umenovedné odbory, hoci je filozofickou vedou; nepokladám to však za správne.

Ladislav HOLATA: Ak chce filozofický front rozvíjať skutočne produktívny smer sebaobnovy marxisticko-leninskej filozofie, musí jej súčasný stav vystaviť kriticky orientovaným, a teda dejinno-filozoficky formulovaným analytickým reflexiám a výsledky týchto reflexií kon-

frontovať so súčasnými realitami, ktoré nemôžu nemať vplyv na jej súčasnú podobu. Treba nielen logicky koherentne a systematicky rekonštruovať celé oblasti i parciálne teórie Marxovho, Engelsovho a Leninovho filozofického odkazu, reflektovať ich v širokých dejinno-filozofických kontúrach, ale aj syntetizovať súčasnú spoločenskú prax a dosiahnuté výsledky vo všetkých ľudských aktivitách vrátane súčasnej techniky, moderného umenia a špeciálne vedeckého poznania. Zmyslom tejto práce musí byť obnova pôvodného metodologického potenciálu marxisticko-leninskej filozofie, objasnenie a ustálenie jej bazálnych vrstiev a zvýšenie jej heuristických potencií. To, že takýto program práce vo filozofii musí zahŕňovať spoluprácu so špeciálnymi vedami, riešenie ich teoreticko-metodologických otázok, vari netreba osobitne zdôrazňovať.

Chcel by som ďalej zdôrazniť význam etického momentu pre ďalší rozvoj filozofie a pripomenúť problém etiky vedeckej práce. Prekonaná kanonizovaná podoba marxisticko-leninskej filozofie jednostranne akcentovala ideologickú funkciu filozofie, a tak sa nenápadne postupy bežné v propagandistickej práci (kompilatívnosť, bezstarostnosť, často doslovné preberanie cudzích myšlienok, príkladovosť, apelatívnosť) udomácnili aj v odbornej filozofickej produkcii. Etika vedeckej práce je jednou z inherentných podmienok vedeckosti teórie nielen v tom zmysle, že vnútorne znemožňuje predstieranie výsledkov vedeckého výskumu tam, kde nie sú (eventuálne vydávať výsledky práce iných za svoje), ale aj v tom zmysle, že vyžaduje samostatný tvorivý prínos, vedeckú nezištnosť a dodržiavanie noriem vedeckého skepticizmu.

Vasko KUSIN: Dnes by už nemalo byť tajomstvom, že filozofia — vzhľadom na svoje závažné teoreticko-metodologické a svetonázorové postavenie v systéme marxizmu-leninizmu všeobecne a v systéme komunistickej výchovy zvlášť — plní významnú a neodmysliteľnú funkciu v neľahkom procese formovania socialistického vedomia najmä mladej, študujúcej generácie.

Toto poslanie filozofie formovať socialistické vedomie človeka v zmysle jeho aktívno-tvorivej premeny a sebaapremeny spočíva v úlohe kvalitného osvojenia ideového dedičstva klasikov marxizmu-leninizmu ako aj najnovších vedeckých poznatkov a s nimi súvisiacich filozofických otázok.

František MIHINA: Filozofia vždy, pokiaľ chcela mať ambície vplývať na reálne spoločenské procesy, vychádzala z potrieb a problémov, ktoré vyjadrovali aktuálnu dynamiku doby. Ani dnes tomu nie je inak. Ak sa chceme vyhnúť nebezpečenstvu ustrnutia a izolovanosti filozofie, musíme sa úprimne zamyslieť nad otázkou: Aké sú gnozeologické, ale aj sociálne príčiny istej straty kontaktu filozofie so súčasnou realitou; v čom sú korene dnes tak frekventovaného „scholasticizmu“ niektorých

spoločenskovedných disciplín a ako sa máme rýchle vrátiť na „cestu“ efektívnosti, ktorú nemožno merať len kvantitatívne, t. j. množstvom filozofickej produkcie? Musíme spoločnými silami a čím skôr nájsť kvalifikovanú odpoveď na danú otázku. Je to v záujme filozofie i v záujme toho, čomu má naša marxisticko-leninská filozofia v procese revolučnej prestavby spoločnosti slúžiť.

František NOVOSAD: Jednou z dôležitých podmienok zvýšenia účinnosti filozofie, jej zreteľnejšej prítomnosti v ideologickom a kultúrnom živote našej spoločnosti je presnejšie určiť jej možnosti, jej reálne kompetencie. V posledných rokoch sa u nás presadilo široké, doslova extenzívne chápanie filozofie. Filozofia začala nahrádzať mnohé spoločenské vedy, resp. ich všeobecnejšiu tematiku. Na druhej strane sa do istej miery zanedbávala vlastná filozofická problematika. Snáď bude treba znovu sa vrátiť k problematike vzťahu filozofie a špeciálnych vied, predovšetkým k problematike vzťahu filozofie a spoločenských vied. Tu veľmi často apodikticky prednášané všeobecné deklarácie zakrývajú reálnu nevyjasnenosť vzťahu filozofie a špeciálnych vied. S tým, pravda, súvisí i otázka vzťahu filozofie a sociálno-politickej praxe. Sotva si možno predstaviť zvýšenie intenzity väzby filozofie s problémami rozvoja našej spoločnosti bez rozvinutia analytických a argumentatívnych aspektov filozofickej reflexie. Všetci dobre vieme, že to sú naše slabšie miesta...

Michal SUCHÝ: Myslím si, že pri vytyčovaní úloh, ktoré by v súčasnom období mala marxistická filozofia pomôcť riešiť, treba aj kritický retrospektívny pohľad na prácu marxistických filozofov. Nemá to byť kritika pre kritiku, ale má nám pomôcť vyvarovať sa chýb, ktorých sa mnohí marxistickí filozofi dopustili. Má nám tiež pomôcť pochopiť možnosti filozofie pri riešení súčasných úloh, a tým aj adekvátnejšie vymedziť samotný obsah aktuálnosti filozofických otázok. Chyby, ktoré sa v marxistickej filozofii objavovali, vznikali okrem iného aj preto, že sa prekračovali hranice kompetencie filozofie. V mnohých prípadoch filozofia namiesto toho, aby pomáhala urýchľovať napredovanie poznávania a praxe, stávala sa ich brzdou. Vznikli kontraverzie medzi špeciálnymi vedcami a filozofmi. To škodilo nielen konkrétnym vedám, ale aj filozofii. Otázka možností filozofie pri riešení problémov, či už v oblasti vedeckého poznania, alebo spoločensko-politickej praxe, je značne zložitá. Jedno je isté: pokúšať sa nahradzovať konkrétne vedecké skúmanie filozofickými úvahami znamená pripisovať filozofii status univerzálnej vedy, čo nemá akékoľvek opodstatnenie. Filozofia musí rešpektovať poznatky jednotlivých vied; tie však nemožno stotožňovať s filozofickým hľadiskom; takisto nemožno konkrétnovedeckú problematiku zamieňať s filozofickou. Ak sa tento rozdiel zanedbáva, potom sa od fi-

lozofie žiada to, čo svojimi prostriedkami plniť nemôže; prostredníctvom filozofie sa chce riešiť všetko, a pritom sa nerieši nič.

Súhlasím s názorom, že jednou z najdôležitejších úloh, ktoré stoja pred našou filozofiou, je vytvoriť situáciu, ktorá by priam podnecovala kritickú výmenu na problémy vo všetkých oblastiach filozofického skúmania. Absencia kritického skúmania vedie vo filozofickom myslení k stagnácii, a tým aj k jej odtrhnutiu od života.

Rudolf ŠÍMA: Úlohy a funkcie filozofie sú a budú v dnešnej prelomovej etape veľmi pestré. Žiadnu z nich nemožno podceňiť a už nie zanedbať. Predsa si však myslím, že vzhľadom na dramatickosť súčasnej epochy ľudstva a na vzrastajúci význam globálnych, celospoločenských a všeľudských ako aj individuálno-osobnostných existenčných problémov, a najmä vzhľadom na humanizačno-emancipačné poslanie, ktoré v tejto epoche zohráva a bude zohrávať socialistická spoločnosť, vystupuje do popredia filozofickej pozornosti úloha objasniť hlbinnú podstatu súčasnej epochy a humanizačno-emancipačného posolania socializmu v nej a formovať u ľudí i u kolektívnych spoločenských subjektov myslenie a konanie uvedomelých tvorcov tejto epochy. V záujme plnenia tejto úlohy musí naša filozofia prekonať tradičné sklony k akademizmu a osvietenstvu a viac reagovať na objektívnu dialektiku spoločenského vývoja i individuálneho života ľudí. Ide o to, rozvíjať našu filozofiu predovšetkým ako prakticko-činnú filozofiu a kvintesenciu našej doby. Domnievam sa, že ak pri riešení každodenných otázok života ľudí klesá záujem o filozofiu, o pomoc kvalifikovaných filozofov, tak nie preto, že by filozofi ignorovali tieto otázky, ale preto, že zostávajú až príliš v ich zajatí a neriešia ich z hľadiska veľkých filozofických otázok, týkajúcich sa podstaty a zmyslu života a práce človeka, jeho miesta vo svete a spoločnosti, jeho slobody, svetonázoru a pod.

Aj ja chcem podčiarknuť potrebu tvorivého ovzdušia a konštruktívneho dialógu, súťaženia rozličných prístupov, metód a myšlienok v rámci marxisticko-leninskej filozofie, ktorému sú cudzie scholastické úvahy i pozitivistická registrácia faktov, ktoré, naopak predpokladá smelé teoretické zovšeobecnenia a cieľovo-programový prístup.

Jozef VICENÍK: Je prirodzené, že úlohy filozofie sa menia. Ak chce byť filozofia v zmysle Marxa kvintesenciou svojej doby, musí živo, aktívne odrážať tendencie vývinu, všetky revolučné zmeny v oblasti sociálno-ekonomickej, politickej i duchovnej. Znamená to sústavne si ujasňovať svoje miesto v systéme spoločenských vied a svoj vlastný podiel na riešení dôležitých spoločenských problémov. Musí analyzovať dobu a jej problémy pomocou svojich prostriedkov; čo si od nej vyžaduje, aby neustále zdokonaľovala svoj kategoriálny aparát; ten plní nielen funkciu vlastnej filozofickej reflexie objektívnej skutočnosti, ale je aj dôležitou

metodologicko-teoretickou bázou spoločenských a prírodných vied a plní tiež významnú integrujúcu funkciu. To je jedna dôležitá úloha.

Druhá úloha spočíva v schopnosti filozofie pružne reagovať na zmeny odohrávajúce sa v živote socialistickej spoločnosti, analyzovať ich a preskúmať základné vývojové tendencie možného vývinu (tendencie pozitívne i negatívne). Nejde o to, tieto zmeny opísať a potom kontrolovať, ale hlavne o to, aby sme v duchu tradícií marxistickej filozofie prispeli k ovládaniu a usmerňovaniu týchto zmien. Stačí si uvedomiť význam filozofického poznania (keď pravdivo a včas odráža vývoj) pre formovanie svetonázoru, vedomia, nového štýlu myslenia, postojov, hodnôt atď. človeka socialistickej spoločnosti.

S touto úlohou úzko súvisí aj rozvoj metodológie spoločenských vied, ktoré majú významné miesto v rozvoji spoločenského myslenia. Jej úlohou (aspoň jednou z jej úloh) je poskytnúť teoreticko-metodologický aparát na riešenie problémov, ktorý je dôležitým nástrojom sebareflexie spoločenských vied a zdokonaľovania spoločenskovedných metód.

Obrat musí nastať i vo vytváraní konkrétnych podmienok v smere kádrového, materiálno-technického, organizačného a informačného zabezpečenia filozofických výskumov. Treba dopracovať aj mechanizmus odovzdávania našich výsledkov a zároveň podstatne zvýšiť úroveň v nastoľovaní požiadaviek spoločenskej praxe voči filozofii.

Milan ZIGO: Podľa môjho názoru treba vychádzať z toho, že v rámci stratégie urýchlenia sa zdôraznila podmienenosť zmeny hospodárskeho mechanizmu zmenou spôsobu myslenia, a teda zásadná súvislosť plnenia náročných ekonomických úloh so všestranným a harmonickým rozvojom človeka. To je rámec pre nové, prehĺbenejšie chápanie takých úloh, ako je formovanie socialistickej osobnosti a jej vedomia, reštrukturalizácia hodnotovej hierarchie človeka socialistickej spoločnosti, účinnejšie pôsobenie pri formovaní vedeckého svetonázoru, atď.

Náš výskumný potenciál je a ostane malý najmä vzhľadom na rozsah úloh. Preto je našou prvoradou povinnosťou sledovať vývin v oblasti marxisticko-leninskej filozofie vo svete, a najmä v ZSSR, nadväzovať naň, zohľadňujúc naše špecifické podmienky. Treba sledovať aj pohyb v súčasnom nemarxistickom myslení. Nazdávam sa, že pre nás bude dôležité čo najskôr si ujasniť, čo musíme — vzhľadom na špecifické potreby našej spoločnosti — riešiť my a čím môžeme — vzhľadom na isté tradície orientácie našej filozofie na tie či oné problémy — prispieť do rozvoja marxistickej filozofie.

Prednosť budú mať pochopiteľne problémy súvisiace so zmenou myslenia, a teda nové problémy. Lenže vo filozofii je „novosť“ dosť relatívny pojem. Musíme dávať pozor, aby sa pod jej rúškom opäť nedostali do filozofie zle formulované problémy alebo dokonca pseudo-problémy. Opodstatnený je selektívny a kritický prístup. Napokon, za

skutočne nové sa môže pokladať aj to, keď niektoré myšlienky klasikov, zbanalizované neprímeraným používaním a povrchovými interpretáciami, získavajú svoj pôvodný lesk, a najmä „dialektické iskrenie“, a stanú sa znova plodným východiskom pre hodnotenie situácie a riešenie problémov.

Čo sa týka „spoločenskej užitočnosti“ filozofie, som tiež toho názoru, že sa realizuje prostredníctvom určitých oblastí súvisiacich najmä s historickým materializmom a už spomenutou etikou a podobne, pretože od filozofie nemožno očakávať bezprostredné praktické účinky. Vo vede (a prostredníctvom vedy i v spoločenskej praxi) ich možno očakávať sprostredkované tým, že sa filozofia organicky začlení do vedeckej kooperácie, interdisciplinárnych, komplexných atď. výskumov a v ich rámci bude plniť svoju všeobecnoteoretickú a metodologickú funkciu. Myslím si ďalej, že filozofia by mohla nepomerne účinnejšie plniť svoju svetonázorovú funkciu, poslanie pomocníka pri voľbe a argumentácii životných orientácií a postojov, keby pestovala živšie styky s oblasťou umenia, najmä literatúry.

Vladimír CIRBES: Aj dnes platí, že filozofia môže účinne plniť svoje poslanie jedine vtedy, ak pohotovo reaguje na hlavné problémy rozvoja našej spoločnosti, svetového diania i na základné procesy vo vede. Pritom — ako z diskusie jednoznačne vyplýva — musí to uskutočniť pomocou špecifických poznávacích postupov, menovite analýzou pojmov, príciпов, zákonov a metód vedeckého poznania objektívnej reality.

Marx pripomínal, že skutočne veľké filozofické problémy sú jasným vyjadrením zákonitého vývoja objektívnej skutočnosti, ako aj procesu jej pretvárania človekom. V súčasnej etape rozvoja socializmu, ktorej základným obsahom je zápas za jeho pozdvihnutie na kvalitatívne vyšší stupeň, zápas za prestavbu všetkých sfér spoločenského života, treba od nášho filozofického bádania žiadať, aby aktívne pomáhal pri objasňovaní nevyhnutnosti tohto zápasu z hľadiska jeho revolučnej podstaty a jeho zmyslu nielen v súvislostiach historických, ale aj v súvislostiach humanizačných.

Ak stratégia urýchlenia sociálno-ekonomického rozvoja socializmu predpokladá a zahrnuje zvýšenie úrovne historickej tvorivosti ľudského faktora, potom je to pre filozofické myslenie priamo výzva, aby riešilo naliehavé otázky duchovného života spoločnosti človeka, svetonázorové a mravné otázky predovšetkým; aby rozvíjajúc svoj vlastný vedný systém skvalitňovalo svoju funkciu teoretického a metodologického základu ostatných vied.

Povaha súčasnej doby s vyššou mierou naliehavosti požaduje, aby náš filozofický front prehĺbil svoj revolučno-kritický bojový charakter, usiloval o zvyšovanie kultúry filozofických výskumov, iniciatívnejšie presadzoval zásady plánovitosti, kolektívnosti a integrácie vo výskumnej

činnosti, posilňoval interakciu so špeciálnymi vedami, rozvíjal efektívne formy spolupráce v rámci ČSSR i v rámci krajín socialistického spoločenstva. Tieto hľadiská sa musia primerane odraziť aj v tvorbe nášho časopisu. Musíme sa spoločne usilovať o to, aby ešte premyslenejšie, rozhodnejšie napomáhal rozvíjať tvorivé filozofické myslenie, prispieval k otvorenej a principiálnej výmene názorov, napomáhal zvyšovať úroveň výsledkov filozofickej tvorby.

Ktoré oblasti marxistického filozofického skúmania pokladáte za dôležité z hľadiska súčasnej etapy rozvoja vedy a revolučnej praxe?

Ján DUBNIČKA: Pozornosť treba venovať podľa môjho názoru predovšetkým ďalšiemu rozpracúvaniu, obohacovaniu princípov, zákonov a kategórií materialistickej dialektiky z aspektu dosiahnutej úrovne súčasného vedeckého poznania a rozpracúvania teórie dialektiky ako teoretického, logického a metodologického nástroja vedeckého poznania a revolučno-praktickej premeny materiálnej skutočnosti.

Uvedený problém je úzko spätý s problémami vnútornej dialektiky vedeckého poznania. Mám na mysli ďalšie tvorivé rozpracúvanie takých otázok, ako je fungovanie zákonov, kategórií a princípov materialistickej dialektiky vo vedeckom poznaní; hlbšiu analýzu a rozvíjanie starých, ale predovšetkým novovzniknutých metód vedeckého poznávania (umelé jazyky, logické kalkuly atď.), štruktúru samotného procesu vedeckého poznania, jeho stupne, štádiá, momenty atď. Ide skrátka o tvorivé rozpracúvanie marxistickej metodológie, o riešenie filozoficko-metodologických a logicko-gnozeologických problémov súčasnej vedy, čo bolo zvlášť zdôraznené aj v dokumentoch XXVII. zjazdu KSSZ.

Tibor HALEČKA: V prvom rade si myslím, že treba v súlade s myšlienkou G. Husáka v správe na XVII. zjazde KSČ zamerať sa v zvýšenej miere na skúmanie dejín filozofického myslenia na Slovensku, na rozbor a propagovanie pozitívnych tradícií i marxisticko-leninský výklad tých otázok, ktoré využíva ideový protivník k dezinterpretácii našich národných dejín.

Chcel by som sa však dotknúť aj náplne nášho odborného časopisu *Filozofia*. Napriek tomu, že jestvuje časopis *Sociológia*, aj v časopise *Filozofia* by sa mala venovať pozornosť sociologickým aspektom rozvoja filozofických vied (etiky, estetiky, teórie kultúry) ako dôležitému spôsobu poznávania spoločenskej reality a získavania empirických základov pre rozvoj teórie.

Odporúčam obnoviť rubriku, venovanú metodickým otázkam výuky marxisticko-leninskej filozofie na vysokých školách, ale aj na stredných školách, rozvíjania jej svetonázorovej a metodologickej funkcie s cieľom prehĺbiť podiel výuky filozofie na školách pri formovaní socialistického spoločenského vedomia mládeže.

Ján LETÁŠI: Jedna z významných potrieb súčasnej etapy vývoja socializmu je potreba intenzívnejšieho a kvalitnejšieho prístupu filozofického frontu aj k riešeniu otázok techniky a technického poznania — ich vnútornej štruktúry, mnohorakých väzieb ako aj funkcie techniky pri formovaní životného prostredia. Doposiaľ sa tieto otázky riešili len na úrovni rámcovej témy vedecko-technickej revolúcie, resp. v rámci všeobecnej kultúrno-filozofickej problematiky. Tento všeobecný rámec bude nepochybne treba i naďalej rozpracúvať. Súčasne však bude silnieť požiadavka iniciovať záujem filozofického frontu aj o špeciálnejšie otázky filozofických súvislostí technického poznania (gnoseologické, metodologické, sociálne, axiologické, psychologické, ekologické aspekty), vzhľadom na centrálné miesto, ktoré dnes zaujíma technika v živote spoločnosti a vzhľadom na komplex vzťahov, do ktorých vstupuje.

Nemožno obísť skutočnosť, že technická inteligencia predstavuje obrovský duchovný potenciál a jej vedecká svetonázorová orientácia zohráva v realizácii stratégie urýchlenia dôležitú a nezastupiteľnú úlohu.

František MIHINA: Vychádzam z faktu, že pre všetky vedné disciplíny sa stáva otázka ich spojenia s praxou kardinálnou otázkou. Nestačí však pracovať so všeobecným pojmom spoločenská prax. Treba dešifrovať pojem spoločenskej praxe tak, aby sa na úrovni primeranej konkretizácie odhalili tie roviny a aspekty reálneho spoločenského života, ktoré musí filozofia rešpektovať vo svojom výskumnom poli. Dnes nemožno napr. kategóriu protirečenia analyzovať bez vzťahu k jej reálnym prejavom v živote socialistickej spoločnosti, bez zohľadňovania jej konkrétnych podôb a funkcií. Rovnako aktuálne sú aj skúmania väzieb medzi reálnymi podobami spoločenského bytia a individuálneho a spoločenského vedomia. Aký je reálny obsah tohto vzťahu, prečo sa bežne stretávame s javmi, ktoré sa vymykajú tradičným (viac-menej učebnicovým) odpovediam? A vôbec, aký je komplex otázok a problémov súvisiacich s tzv. subjektívnym faktorom? V tejto oblasti treba skutočne integrovať výskumné iniciatívy, a to nielen vo vnútri filozofického frontu, ale aj, a možno predovšetkým, na báze interdisciplinárneho postupu. A nesporne aktuálnou úlohou je aj ďalší výskum dejín filozofického myslenia na Slovensku; treba privítať, že na tomto úseku sa už urobil krok vpred.

Rudolf ŠÍMA: Čo sa týka náplne časopisu *Filozofia* navrhujem, aby filozofická aktivita vstúpila do širšieho, a najmä hlbšieho pozitívneho dialógu s oblasťou vedy, techniky i umeleckej kultúry, a aby väčšiu pozornosť zamerala aj na vlastné vedomie a sebauvedomenie filozofie. Za tým účelom by bolo vhodné uverejniť besedy za „okrúhlym stolom“ s predstaviteľmi politickej a ekonomickej praxe, s predstaviteľmi vedy a techniky i umenia.

Milan ŠTEFANKO: Pred filozofiou stojí potreba novátorsky pracovať, čo sa niekedy prejavuje hľadaním nových výrazových foriem. Tieto formy však nemusia znamenať posun v rozvíjaní obsahu filozofických kategórií a preto treba sformulovať v podobe určitej metodologickej direktívy dve požiadavky, ktoré sú podľa nášho názoru dôležité pre rozvoj filozofických výskumov: po prvé ide o skutočne živé spojenie filozofie s praktickým životom, s politickou činnosťou strany a reagovanie na najdôležitejšie problémy, ktoré stoja pred spoločnosťou pri súčasnom dôraze na rozvíjanie všetkých oblastí filozofického bádania. Nie je možné rozvíjať filozofiu bez logických, metodologických, historicko-filozofických výskumov a takisto uskutočňovať tieto výskumy bez fundovanej kritiky súčasnej buržoáznej filozofie. Treba akceptovať aj vývoj v oblasti etiky a estetiky atď., všímať si príčinu zaostávania výskumov hodnotovej orientácie a absencie filozofie v týchto procesoch. To je takmer nedotknutá pôda pre výskumy v tejto oblasti: v každom prípade sa im nevenuje toľko pozornosti, koľko by si vzhľadom na svoju závažnosť zaslúžili. Po druhé treba reagovať na problémy, ktoré sú najdôležitejšie pre urýchlený rozvoj spoločnosti. V tomto smere treba fundovane budovať určité spojenie medzi filozofickými pracoviskami a územnými politickými, hospodárskymi alebo kultúrnymi ustanovizňami a orgánmi, ktoré by určitým spôsobom presne formulovali úlohy, ktoré sa kladú nielen na filozofický výskum, ale aj na iné spoločenské vedy.

Milan ZIGO: Za kľúčovú úlohu pokladám úlohu teoreticky zvládnuť nové spoločenské javy na úrovni historického materializmu, a poskytnúť tým ostatným spoločenským vedám východiskové idey a kategoriálny aparát. Treba rozpracúvať nielen základné problémy súčasnej etapy budovania socializmu, analyzovať jej špecifické protirečenia atď., ale spresniť aj obsah a význam mnohých kategórií, najmä pokiaľ ide o ich aplikáciu na spoločnosť. Zároveň to znamená účinne sa podieľať na rozpracúvaní metodológie spoločenských vied, aby mohli lepšie plniť úlohu opory pri vedeckom riadení spoločnosti, prognózovaní jej vývinu a pod.

Aby filozofia mohla uvedené a ďalšie úlohy plniť, musí rozpracúvať vlastný teoretický základ, najmä materialistickú dialektiku, a to tak, aby sa jej kategórie a princípy skutočne stávali nástrojom ostatných vied a praxe, aby boli operacionalizovateľné.

Medzi stále platné úlohy filozofie, ako na to poukázali aj zjazdy, patrí aj kritika buržoázneho myslenia. V tejto oblasti sa v priebehu posledných dvoch desaťročí situácia z hľadiska filozofie do istej miery zmenila. Ak sa v minulosti často do prvých radov kritikov socializmu a marxistickej ideológie stavali predstavitelia niektorých buržoáznych filozofických škôl a predmetom kritiky bola sama marxisticko-leninská filozofia, teraz tento trend ustúpil do úzadia a vedúcu úlohu prevzali rozličné všeobecnou-ideologické a politologické koncepcie (neokonzervatizmus, neoglobaliz-

mus atď.). Pravda, aj tieto koncepcie majú svoje filozofické východiská a naša kritika musí mieriť proti nim.

V súvislosti so zdôraznením významu historických vied na XVII. zjazde KSČ treba primeranú pozornosť venovať aj skúmaniu a sprístupňovaniu pokrokového myšlienkového odkazu národných i svetových dejín filozofie, a to v súvislosti s aktuálnymi problémami rozvíjania našej filozofie ako zložky boja proti rozličným reakčným koncepciám (o. i. aj proti politickému klerikalizmu). Vo filozofii je historický aspekt každého problému neoddeliteľnou súčasťou jeho dnešného riešenia.

Ďalej treba v užšej spolupráci s príslušnými špecialistami rozpracúvať filozofické otázky prírodných a technických vied, najmä ich svetonázorové aspekty a možnosti hlbšej súčinnosti, interdisciplinárnej spolupráce, ako to v rámci diskusie zdôrazili viacerí súdruhovia. Mimoriadne naliehavou sa stáva požiadavka rozvinúť výskum v oblasti etiky. Absencia etiky vo výskume našej spoločnosti a rozvoja osobnosti je čoraz citeľnejšia, nehovoriac už o sfére praxe, ktorá sa saturuje skôr „kazateľstvom“ ako vedeckými riešeniami. Samozrejme, od rozvoja etiky nemožno očakávať nejaké spasiteľské pôsobenie v oblasti morálnej praxe spoločnosti, je však nevyhnutnou zložkou komplexného riešenia jej problémov.

Vladimír CIRBES: Námety, ktoré v diskusii odzneli, pokladám za podnietné. Prihovárajú sa za rozvoj nášho filozofického bádania najmä v týchto smeroch: rozpracúvanie systému kategórií, princípov a zákonov materialistickej dialektiky na základni súčasnej vedy a revolučnej praxe výstavby socializmu (musím k tomu dodať: aj kategórií a princípov historického materializmu); výskum dialektiky vedeckého poznania i umeleckého poznania v tomto kontexte ďalší pokrok v riešení filozoficko-metodologických otázok vedy vôbec a spoločenských vied osobitne; pokračovanie v dejinno-filozofickom výskume s cieľom ofenzívnejšieho využívania pozitívnych tradícií; posilnenie výskumu v oblasti filozofických disciplín, najmä etiky a estetiky; zvyšovanie úrovne analytických prác na úseku kritiky buržoázných filozofických koncepcií.

Osobitne však chcem vyzdvihnúť a doplniť námietky, ktoré sa vzťahujú na úlohy našej filozofie v kontexte stratégie urýchlenia. Možno ich v skratke zhrnúť do troch problémových okruhov:

po prvé ide o dialektiku rozvoja socialistickej spoločnosti v súčasnej etape s osobitným zreteľom na špecifickosť protirečení tejto etapy, povahu kvalitatívnych premien v rozvoji socializmu, vzťahy jednoty a rozmanitosti predpokladajú rozpracúvať dialektiku nielen ako logicko-historickú metódu, ale aj ako metódu prakticko-duchovnej a revolučno-praktickej činnosti;

po druhé ide o svetonázorové a eticko-humanistické aspekty (súvislosti, dôsledky atď.) vedecko-technického pokroku a kritiku buržoázných koncepcií vedecko-technickej revolúcie;

po tretie ide o filozofické aspekty zákonitého rastu úlohy ľudského

faktora v rozvoji socialistickej spoločnosti a v zápase o mier, demokraciu a spoločenský pokrok, a to v kontexte metodologických funkcií filozofie v komplexnom (interdisciplinárnom) výskume problematiky života a rozvoja človeka, jeho cieľov, ideálov, potrieb, záujmov, hodnôt, atď.

Aká je situácia v zabezpečení filozofického bádania profesionálnymi kádrami?

Ján BODNÁR: Filozofia si nevyžaduje len vedomosti, ale predovšetkým nadanie, schopnosť toho, čo nazývame filozofickým spôsobom uvažovania. Súčasný systém výberu kádrov je skôr náhodný, živelný a aj to z „materiálu“ — mierne povedané — málo kvalifikovaného.

S výberom talentov treba začať už na strednej škole. Prečo môžu byť záujmové krúžky z matematiky, fyziky, biológie a pod. a prečo nie aj z filozofie? Je vôbec osnova výuky filozofie na úrovni, umožňuje vzbudiť záujem o tento predmet? Ako to vôbec vyzerá s výukou filozofie na stredných školách? Informácie sú priamo alarmujúce.

„Liahňou“ profesionálnych filozofov sú vysokoškolské inštitúcie. Kvalita vysokoškolského učiteľa je popri nadaní poslucháča určujúcim faktorom výchovného procesu. Máme dostatočný počet vynikajúcich učiteľov, ktorí spájajú pedagogickú prácu s tvorivou vedeckovýskumnou činnosťou. Žiaľ, máme aj značný počet vysokoškolských učiteľov, ktorí bez pomoci učebnice by azda poslucháčom nevedeli nič povedať. Talenty môžu vychovávať iba talentovaní, odborne kvalifikovaní učitelia v atmosfére tvorivej práce.

Iná je otázka, či sami učitelia nie sú zbytočne a na veľkú škodu vlastnej profesie zaťažovaní vedľajšou neadekvátnou činnosťou. A potom, je tu aj otázka osnov výuky filozofie. Kto ich vlastne tvorí, aký je na tejto tvorbe podiel samotných učiteľov, vedeckovýskumnej základne a pod.?

Ján DUBNIČKA: Situácia v zabezpečovaní filozofického bádania profesionálnymi kádrami nie je dostatočná. Z hľadiska zabezpečenia ďalšieho tvorivého rozpracúvania filozofie je nevyhnutné posilňovať výskumné tímy pracovníkmi, ktorí okrem filozofie majú hlbšie znalosti aj z niektorej teoreticky fundamentálnej špeciálnej vedy (prírodnej, spoločenskej). Táto požiadavka bude klásť stále väčšie nároky aj na profiláciu kombinovaného štúdia filozofie so špeciálnymi vednými disciplínami.

Vasko KUSIN: Je nesporné, že účinnosť a efektívnosť výuky filozofie, najmä v súvislosti s otázkou jej profilácie, si vyžaduje kvalifikovaný výklad teórie marxizmu leninizmu všeobecne a filozofie zvlášť. Ten však môže byť zabezpečený „filozofujúcimi prírodovedcami“, t. j. absolventmi, ktorí končia, resp. ukončili štúdium filozofie v kombinácii s nie-

ktorou prírodovednou disciplínou. Tých však nie je dostatok, najmä ak máme na mysli také špecializácie ako filozofia — geografia, chémia — zemepis; za absolútny nedostatok možno považovať dlhotrvajúcu absenciu v príprave etikov. Lepšia je situácia v kádrovom zabezpečení realizácie nadstavbových kurzov vzhľadom na profiláciu filozofie vo vedách matematických a fyzikálnych [sčasti aj biologických].

Na vytváranie pozitívneho postoja k štúdiu filozofie zle vplýva aj nedostatok učebných pomôcok; nejestvujú vyhovujúce učebnice pre základný kurz a je absolútny nedostatok učebníc pre nadstavbové kurzy všetkých, vyššie uvedených foriem.

Dôležitú úlohu pri kvalitnom rozvíjaní budúceho kádrového potenciálu filozofie zohrávajú pedagogickí pracovníci. Príprava a výchova profesionálnych filozofov musí byť v súlade s našimi „domácimi“ požiadavkami, ale aj v súlade so súčasnými (a prirodzene aj budúcimi) vývinovými trendmi marxisticko-leninskej filozofie v medzinárodnom socialistickom meradle; a napokon aj v súlade s potrebou nekompromisnej ideovej konfrontácie s rozličnými teóriami či koncepciami súčasných nemarxistických, resp. revizionistických filozofických iniciatív.

František MIHINA: Súhlasím s tým, že obsah a didakticko-metodické zabezpečenie výuky marxisticko-leninskej filozofie na našich stredných, najmä však vysokých školách si zasluhuje osobitnú pozornosť. Máme niekoľko skutočne vynikajúcich odborníkov nadnárodnej úrovne, ale títo okolo seba zatiaľ len čiastočne formujú vedeckovýskumné kolektívy.

František NOVOSAD: Dôležitým problémom je využitie potenciálu, ktorým marxisticko-leninská filozofia na Slovensku disponuje. Do vedeckej práce sa zapája len malá časť tých, ktorí obhájili kandidátske práce. Kandidátska práca je často posledným výkonom, a nie vstupom do vedeckého života. Tento stav je dôsledkom mnohých faktorov. Jedným z nich, a možno jedným z tých najdôležitejších, je formulácia tém kandidátskych prác. Témy sú často formulované príliš všeobecne a neurčito, čo odvádza od povinnosti analýzy a argumentácie, od vecných zovšeobecnení atď. Myslím si, že z kandidátskych prác by sa dalo vyťažiť viac, keby ich témy boli užšie, problémovjšie a keby nútili k skutočnej „námahe pojmu“, t. j. k analytickejšiemu a argumentatívnejšiemu mysleniu.

Rudolf ŠÍMA: Svoje úlohy a povinnosti v nastávajúcom prelomovom období by nemohla naša filozofia úspešne plniť, ak by nevenovala zodpovedajúcu pozornosť systematickej starostlivosti o výchovu vlastných kádrov, najmä mladých filozofických pracovníkov a ak by nezdokonaľovala vlastnú inštitucionálnu bázu a organizačno-riadiaci systém i

vlastné filozofické inštrumentárium na pochopenie súčasnej epochy a funkčných zásahov do jej vývoja a praktických revolučných premien.

Jozef VICENÍK: Úroveň kvality filozofickej produkcie závisí od našej schopnosti hodnotiť výsledky práce a najmä chcieť hodnotiť. Myslím si, že pre marxisticko-leninskú filozofiu je dôležitá otázka výchovy mladých pracovníkov a celoživotnej výchovy profesionálnych filozofov. Výchova dorastu je závislá od kvality výberu a ten od záujmu. V posledných rokoch však otváranie odboru filozofie nebolo vždy bez problémov, čo ovplyvnilo záujem o kvalitu výberu. Zachovanie kontinuity v tomto smere je otázkou budúcnosti filozofie. Celoživotná výchova profesionálnych filozofov sa nemôže vyčerpáť získavaním vedeckých hodnôt, ale ich prácou v dobrých kolektívoch, s dobrou organizáciou práce, živou a plodnou atmosférou, kritickou diskusiou, kde bude môcť každý schopný odborne a ideovo rásť.

V oblasti kádrového zabezpečenia filozofického výskumu vystupuje do popredia niekoľko úloh. Treba sem zaradiť už spomínanú úlohu výchovy dorastu i profesionálnych kádrov. Osobitne náročnou je úloha v príprave kádrov, ktoré by boli schopné zjednocovať kolektívy, efektívne organizovať ich prácu a vytvárať podmienky pre zvýšenie náročnosti, kde nebude miesta pre priemernosť. Nevyhnutne sú potrebné i nové kádre a starostlivosť o ich výber, najmä pokiaľ ide o nové oblasti výskumu.

Ján VAJDA: Pozitívne rozvíjanie socialistických morálnych hodnôt vo vedomí a konaní ľudí sa stalo naliehavou požiadavkou dneška. Preto si myslím, že je aktuálnou potreba zaradiť etiku ako aprobačný predmet do výuky na filozofických fakultách a zásadne riešiť umiestňovanie jej absolventov v praxi. Veľký dôraz by sa mal klásť na výuku etiky na pedagogických školách. Dnes je tam etika popoluškou. Do praxe by nemal odchádzať absolvent pedagogickej prípravy bez dostatočných znalostí marxistickej etiky. Učiteľ, ktorý naučí žiakov napr. pracovať s množinami, ale nič nepovie svojmu žiakovi o zmysle života, nesplnil svoju učiteľskú povinnosť. Treba vychádzať z toho, že rodina ešte nie je pripravená systematicky vnášať do vedomia mládeže nové hodnotové orientácie, aspoň nie v potrebnej miere, a teda má to robiť a musí to robiť škola — doslova a do písmena každý učiteľ.

Väčšie možnosti sa ponúkajú prostredníctvom prípravy nových osnôv výuky marxisticko-leninskej filozofie pre vysoké školy. Staré učebnice nám teda nebudú vyhovovať. Keďže naše osnovy sa líšia od osnov pripravovaných v susedných socialistických krajinách, nemôžeme sa spoliehať na učebné texty zo zahraničia. Dozrela doba prípravy vlastných učebných textov a treba sa s nimi poponáhľať. Myslím, že je to jeden z prostriedkov, ako môže filozofia výrazne pomôcť našej spoločnosti bez toho, aby nestratila samu seba.

Milan ZIGO: Ešte raz sa vrátim k problému etiky a jej využitia v pedagogickej praxi. Hoci už viac ako pred piatimi rokmi sa uskutočnila dohoda medzi ČSAV a Ministerstvom školstva, že sa bude rozvíjať výskum etiky na vysokých školách (pravdepodobne na FFUK v Prahe, FF UK v Bratislave v rámci katedier filozofie), prakticky sa doteraz nerealizovala. A ako sa aplikujú nové poznatky filozofie? Kto ich má prenášať nielen do vedomia širokých mas, ale aspoň do vedomia vidieckej inteligencie (napr. prostredníctvom VUML, či Socialistickej akadémie), keď okrem vysokoškolských centier na Slovensku nejestvujú žiadne systematizované miesta pre absolventa filozofie? Jedna zo súčastí marxizmu-leninizmu, a to tá, ktorá je „svetonázorom robotníckej triedy“ od toho obdobia, ako filozofiu poškodila na stredných školách tzv. občinaska náuka, jednoducho nemá svojich školených predstaviteľov a propagátorov. Je to v čase, keď sme si už uvedomili, že bezprostredné živé slovo je predsa len účinnejšie ako viac či menej plechové „živé slovo“ v rozhlase alebo beseda v televízii.